

Във словестния дуел на Саджк паша и Ботев виждаме собствено разграничени двете течения всред нашата емиграция по бжлгарското политическо движение: партията на дуализма или така наречените „стари“ и партията на „млада Бжлгария“, която ратували за самостояйна джржава. Дуализма ни напомва, че турци и бжлгари трябвало да застанат под скиптжра на султана в отношения, каквито се сжздали между австрийци и маджари. Австрийският император усвоил дуализма, като средство да разрешава националния вжпрос в джржавата си. Сжщото требвало да направи и султана: да се коронова и за цар на бжлгарите, та да се предотврати готвещата се революция.

Справедливостта изисква да изтжкна, че дуализма, като политическо учение, се сжждало от полските политици във средата на XIX век. У нас то се насадило главно чрез Чайковски или Саджк паша. И наистина, през втората половина на тоя век дуалистично течение вече било силно. То предшествува дори революционното или партията на „млада Бжлгария“.

Привжржениците на дуализма били из средата на тжрговското сжсловие в Туция и чужбина. Неговите представители главно тжрсели подржжката на Чайковски. Интелегенцията и еснафското сжсловие, напротив, били за революция и противници на ренегата. Влиянието на последния се простирало само върху селените и ратниците на цжрковното движение. На тях той помагал и ги спечелил за дуализма, като единствено средство за вжзрждането на Турция и освобождението на Полша.

За отбелезване е, че Чайковски не издига дуализма, като неизбежна форма за руския джржавен строи, а само за турския. Ако тая политическа доктрина, според него, била утопия за руси и поляци, чудно е как допускал да се осжществи за два народа, резко различаващи се по племенност, народност и вяра. Това противорение лесно може да си обясним с обстоятелството, че ренегата поставя за цел на политиката си освобождението на Полша, а средство за осжщяването на последното намерил в дуализма на разлагащата се турска империя.

III

Разпалените революционери макар и да критикували привжрженика на дуализма в Турция, ренегата Чайковски, масата запазила за него спомени, в които му се предава легендарен образ, ако се сжди по факта, че народната мжлва го предназначил за пржв княз на Бжлгария. Селската маса